

УДК 346.54

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.05.26>

СТВОРЕННЯ КОНКУРЕНТНОГО РИНКУ ТВЕРДОГО БІОПАЛИВА: РОЛЬ СИСТЕМИ ЕЛЕКТРОННОЇ ТОРГІВЛІ ТА ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ¹

Малолітнева В.К.,

доктор юридичних наук,

учений секретар Державної установи

«Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Мамутова

Національної академії наук України»,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9678-1750>

Малолітнева В.К. Створення конкурентного ринку твердого біопалива: роль системи електронної торгівлі та публічних закупівель.

Стаття є продовженням серії наукових робіт, присвяченим проблемам правового регулювання створення та функціонування системи електронної торгівлі твердим біопаливом як засобу активізації виробництва біопалива, а також забезпечення сталого розвитку. Особливу увагу приділено питанням участі у електронній системі торгівлі замовників у розумінні Закону України «Про публічні закупівлі», що вимагає чіткого визначення, оскільки існування двох паралельних ринків торгівлі значними обсягами твердого біопалива може призвести до нівелювання ідеї та цілі створення електронної системи торгівлі. Деталізовано категорії замовників, для яких доцільно передбачити обов'язок закуповувати встановлений відсоток твердого біопалива у системі електронної торгівлі. Запропоновано, щоб такий обов'язок розповсюджувався на замовників у розумінні Закону України «Про публічні закупівлі», які через особливу сферу, в якій вони здійснюють свою діяльність, систематично придбавають великі обсяги твердого біопалива, а саме: юридичні особи та/або суб'єкти господарювання відповідно до п. 4, ч. 1 ст. 2 Закону України «Про публічні закупівлі», які здійснюють діяльність у сфері забезпечення виробництва, транспортування і постачання теплової та електричної енергії споживачам, питної води, функціонування централізованого водовідведення і відповідають встановленим Законом ознакам. Враховуючи зобов'язання України в межах Угоди про асоціацію з ЄС, а також необхідність забезпечення відповідності Цілям сталого розвитку, доведено доцільність поступового запровадження «зелених» публічних закупівель твердого біопалива, беручи до уваги той факт, що певні обсяги біопалива будуть придбава-

тись такими категоріями замовників в розумінні Закону України «Про публічні закупівлі», як органи державної та місцевої влади і юридичні особи, які забезпечують потреби держави або територіальної громади, саме в системі публічних закупівель. Наголошено на проблемних аспектах зареєстрованого проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розвитку електронної торгівлі альтернативними видами палива» № 8052, який наразі знаходиться на розгляді Верховної Ради України.

Ключові слова: відновлювальні джерела енергії, біомаса, біопаливо, система електронної торгівлі твердим біопаливом, публічні закупівлі, «зелені» публічні закупівлі, замовник, сталий розвиток.

Malolitneva V.K. Creating a competitive market for solid biofuels: the role of the electronic trading system and public procurement.

The article is a part of a series of works dedicated to the problems of legal regulation of the creation and functioning of the system of electronic trade in solid biofuel as a tool of intensifying the production of biofuel, as well as ensuring sustainable development. Special consideration is given to the issue of participation in the electronic trading system of contracting authorities within the meaning of the Law of Ukraine «On Public Procurement», which requires a clear definition, since the existence of two parallel markets for trading significant volumes of solid biofuel can lead to the leveling of the idea and purpose of creating an electronic trading system. The categories of contracting authorities for which it is expedient to provide the obligation to purchase a set percentage of solid biofuel in the electronic trade system are detailed. It is proposed that such an obligation should be extended to

¹ Стаття підготовлена у межах програмно-цільової та конкурсної тематики НАН України «Науково-дослідні роботи молодих учених НАН України 2021-2022 рр. за темою наукового проекту «Концепція правового забезпечення сталого розвитку біоенергетики» (Етап 2. «Ефективність правового забезпечення сталого розвитку біоенергетики: можливості та шляхи підвищення») (№0121U111844).

contracting authorities within the meaning of the Law of Ukraine «On Public Procurement» who, due to the special sphere in which they carry out their activities, systematically purchase large volumes of solid biofuel, namely: legal entities in accordance with clause 4, part 1 of article 2 of the Law of Ukraine «On Public Procurement», which carry out activities in the field of ensuring the production, transportation, and supply of thermal and electrical energy to consumers, drinking water, functioning of centralized drainage and meet the characteristics established by the Law. Taking into account the obligations of Ukraine within the framework of the EU-Ukraine Association Agreement, as well as the need to ensure compliance with the Sustainable Development Goals, the feasibility of gradually introducing «green» public procurement of solid biofuel has been proven, taking into account the fact that certain volumes of biofuel will be purchased by such categories of contracting authorities in the meaning of the Law of Ukraine «On Public Procurement», as state and local government bodies and legal entities that ensure the needs of the state or territorial community, specifically in the public procurement system. The problematic aspects of the registered draft of the Law of Ukraine «On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine Regarding the Development of Electronic Trade in Alternative Fuels» No. 8052, which is currently under consideration by the Verkhovna Rada of Ukraine, are emphasized.

Key words: renewables, biomass, biofuel, electronic trade system of solid biofuels, public procurement, «green» public procurement, contracting authority, sustainable development.

Постановка проблеми. Згідно з проектом Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про Національний план дій з розвитку відновлювальної енергетики на період до 2030 року», який у жовтні місяці було опубліковано на сайті Державного агентства з енергоефективності та енергозбереження України, на кінець 2020 р. Національний план дій з розвитку відновлювальної енергетики на період до 2020 р. в частині, наприклад сонячної енергетики, перевиконано майже втричі. При цьому показники розвитку інших відновлювальних джерел енергії значно нижчі, ніж передбачено зазначеним планом дій. Особливо привертає увагу біоенергетика, показники щодо якої нижчі аж на 80% [1], що свідчить про не виконання плану. Враховуючи роль, яку біопаливо може відіграти під час енергетичної кризи, воєнного стану та післявоєнного відновлення [2], а також у досягненні цілей сталого розвитку [3], є необхідним вжити відповідні термінові заходи для активізації виробництва біопалива шляхом забезпечення гарантованого ринку збуту та споживання.

Один із таких заходів полягає у створенні системи електронної торгівлі твердим біопаливом, про що вже протягом тривалого часу наголошується вітчизняними науковцями [4, с. 85-90; 5, с. 68-71; 6, с. 126]. Слід вказати про декілька ініціатив, зокрема проектів нормативно-правових актів щодо створення такої системи торгівлі, які передбачають для певного кола суб'єктів обов'язковий відсоток як реалізації, так і закупівель твердого біопалива у даній системі. Однак до сих пір залишається не вирішеним питання участі у електронній системі торгівлі замовників у розумінні Закону України «Про публічні закупівлі», що вимагає чіткого визначення, оскільки існування двох паралельних ринків торгівлі значними обсягами твердого біопалива може призвести до нівелювання ідеї та цілі створення електронної системи торгівлі. Зазначене виступатиме метою даної статті.

Виклад основного матеріалу. У вказаному вище проекті Національного плану дій з розвитку відновлювальної енергетики на період до 2030 року справедливо наголошується на проблемах, які існують на ринку твердого біопалива, що полягають у нестабільності цін на біопаливо, його низькій якості, ненадійності його постачання, про що також неодноразово зазначалось у науковій літературі [4; 5] та експертних колах [7]. Одним із механізмів організації ринку біопалива в Україні в проекті документу визначено використання електронної платформи, де здійснюватимуть торгівлю біопаливом всі зацікавлені виробники та споживачі. Така система торгівлі має сприяти зниженню цін на біопаливо, забезпечити генеруючі потужності біопаливом та створити прозорий та конкурентний ринок біопалива [1].

У проекті Плану відновлення України, у розділі «Енергетична безпека» наголошено декілька разів на розвитку ринку твердих біопалив. Зокрема, у додатку серед переліку нормативно-правових актів на виконання цілей, визначених у Плані, зазначено про Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про альтернативні види палива» щодо розвитку торгівлі твердими біологічними видами палива», який охоплює питання функціонування ринку твердих біопалив, зниження цін на біопаливо, гарантоване забезпечення генеруючих потужностей біопаливом [8, с. 136]. Крім того, у цьому ж додатку ще раз зазначено про нормативно-правовий акт щодо створення конкурентного ринку біопалива (запровадження електронної платформи торгівлі біопаливом), який має включати положення щодо формування прозорого, конкурентного ринку біопалива, зниження цін на нього, забезпечення генеруючих потужностей біопаливом [8, с. 141]. І хоча слід припустити, що мова йдеться про одне й те саме питання,

визначення створення конкурентного ринку біопалива у проекті Плану відновлення України підтверджує важливість та актуальність даного питання.

Як вже було наголошено у попередніх дослідженнях [9, с. 151–157], з метою збільшення обсягів виробництва та торгівлі твердим біопаливом протягом попередніх років було розроблено декілька проектів нормативно-правових, які передбачали порядок створення та функціонування системи електронної торгівлі таким біопаливом, а також перелік суб'єктів, для яких встановлювався обов'язок реалізовувати та закуповувати певну частку біопалива саме у даній системі. Наразі на розгляді Верховної Ради України знаходиться вже зареєстрований проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розвитку електронної торгівлі альтернативними видами палива» [10]. Однак слід одразу наголосити на іншому підході, який закладено в основу даного документа. Так, законопроект передбачає створення електронної системи торгівлі не конкретно твердим біопаливом, а альтернативними видами палива. Дані положення істотно відрізняються від попередніх проектів нормативно-правових актів, які чітко зазначали предмет закупівлі у такій системі, а саме тверде біопаливо. Крім того, це не відповідає зарубіжній практиці функціонування таких систем, яка була взята за основу для впровадження в Україні. Зокрема, мова йдеться, в першу чергу, про біржу саме біопалива Baltpool в Республіці Литва. І хоча в пояснювальній записці до законопроекту мова переважно йде про біопаливо [11], у тексті самого законопроекту використовується лише формулювання «альтернативні види палива», що є значно ширшим поняттям. Згідно з Планом законопроектної роботи Верховної Ради України на 2022 р. серед питань, які потребують законодавчого врегулювання, передбачено створення системи електронної торгівлі саме твердим паливом [12]. Проектом Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про Національний план дій з розвитку відновлювальної енергетики на період до 2030 року» з метою нормативно-правового забезпечення розвитку відновлювальної енергетики також передбачено розроблення та подання Кабінетові Міністрів України проекту нормативно-правового акта щодо розвитку торгівлі саме твердими біологічними видами палива. Так, згідно з даними пояснювальної записки одного з попередніх проектів Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розвитку торгівлі твердими біологічними паливами» частка саме твердого біопалива від обсягів всієї біомаси, біопалива та відходів у загальному прогнозованому первинному постачанні енергії становитиме 90% [13].

Таким чином, пропонується звузити предмет регулювання лише твердим біопаливом, як це було передбачено попередніми проектами нормативно-правових актів [14].

Більш того, слід підтримати позицію О.А. Трегуба, який обґрунтовує, що «розвиток правового регулювання у сфері виробництва та використання біопалива доцільно здійснювати в рамках сфери відновлювальних джерел енергії, а не альтернативних видів палив» [15, с. 107–110], адже «механічне об'єднання за ознакою альтернативності принципово різних видів речовин призводить до невиправданого заниження екологічного та іншого потенціалу біопалива до рівня невідновлювальних палив» [3, с. 16]. Таким чином, у контексті створення системи електронної торгівлі твердим біопаливом пропонується вносити зміни не у Закон України «Про альтернативні види палива», а у Закон України «Про альтернативні джерела енергії».

Важливо зазначити, що усі попередні проекти нормативно-правових актів щодо створення системи торгівлі біопаливом мали різний підхід щодо охоплення замовників в розумінні Закону України «Про публічні закупівлі» обов'язком закуповувати тверде біопаливо у електронній торговій системі. У вже зареєстрованому у Верховній Раді України законопроекті прямо зазначено, що обов'язок закуповувати альтернативні види палива у електронній торговій системі розповсюджується тільки на суб'єктів господарювання, що здійснюють свою діяльність у сфері виробництва електроенергії з альтернативних видів палива та: 1) яким встановлено «зелений» тариф, 2) які за результатами аукціону набули право на державну підтримку, 3) яким встановлено тарифи відповідно до частини 4 та/або 5 статті 20 Закону України «Про теплопостачання», крім замовників у розумінні Закону України «Про публічні закупівлі». Тобто всіх замовників, не залежно від їх видів і сфери діяльності, прямо виключено з даного переліку.

Складається ситуація, що деякі із суб'єктів господарювання, які виробляють електроенергію з біомаси, одночасно виступають замовником в розумінні Закону України «Про публічні закупівлі» і отримують «зелений» тариф. Наприклад, згідно з Постановою № 1235 від 30.09.2022 р. Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, «Про встановлення «зелених» тарифів за дотримання рівня використання обладнання українського виробництва для суб'єктів господарювання» серед виробників електричної енергії з біомаси, які отримують «зелений» тариф, зазначено комунальне підприємство «Міськтепловоденергія» (2 черга теплоелектростанції з комбінованим виробництвом теплової та електричної енергії). Підприємство виступало

учасником проекту «Підвищення енергоефективності в секторі централізованого теплопостачання України», який впроваджувався за рахунок коштів позики Міжнародного банку реконструкції та розвитку, в межах якого відбувалось будівництво теплоелектростанції, яка вироблятиме теплову та електричну енергію газовими і твердопаливними котлами. Серед переваг, яку матиме котельня, вказують використання біопалива – пелет з різного виду соломи, щепи, торфу [16]. При цьому згідно з інформацією електронної системи публічних закупівель дане підприємство є замовником, яке активно здійснює закупівельну діяльність біопалива. Серед закупівель привертають увагу оголошення на придбання великих обсягів деревини (закупівля 2000 т деревини (тріски паливної) з очікуваною вартістю 2 млн грн. [17]; 5000 т деревини (тріски паливної) очікуваною вартістю 7 250 000 грн [18]; 5000 т деревини (тріски паливної) очікуваною вартістю 9 250 000 грн. [19] та інші закупівлі деревини значних обсягів та вартості).

У зв'язку з цим виникає неоднозначна ситуація. З одного боку, встановлення комунальному підприємству «зеленого» тарифу є підставою для покладення на нього обов'язку закуповувати біопаливо у електронній торговій системі. З іншого боку, відповідне комунальне підприємство звільняється від цього обов'язку, оскільки є замовником у розумінні Закону України «Про публічні закупівлі». У контексті післявоєнного відбудови на принципах сталого розвитку, коли планується вкладення значної кількості інвестицій [20] в будівництво та модернізацію теплоелектростанцій, можна припустити збільшення кількості підприємств-замовників, які плануватимуть повернення вкладених інвестицій і отримують «зелений» тариф. Зазначена ситуація може призвести до невизначеності для таких підприємств, в якій системі їм необхідно буде закуповувати біопаливо – електронній системі торгівлі біопаливом чи електронній системі публічних закупівель.

Взагалі виключення такої категорії замовників як юридичні особи та/або суб'єкти господарювання, які здійснюють діяльність в окремих сферах господарювання, визначених ч. 2 ст. 2 Закону України «Про публічні закупівлі», серед яких, зокрема, забезпечення виробництва, транспортування та постачання теплової енергії споживачам; забезпечення виробництва, транспортування та постачання питної води, функціонування централізованого водовідведення; забезпечення виробництва, передачі, розподілу, купівлі-продажу, постачання електричної

енергії споживачам не сприяє меті створення електронної системи торгівлі біопаливом – формування попиту і пропозиції у системі торгівлі. Якщо проаналізувати електронну систему публічних закупівель Prozorro, слід зробити висновок, що юридичні особи/суб'єкти господарювання, які здійснюють діяльність в одній із зазначених сфер, закуповують тверде біопаливо значної очікуваної вартості та обсягів. І саме за останній час такі тенденції істотно посилюються (Львівське міське комунальне підприємство «Львівводоканал» оголосило закупівлю 150 т паливних пелетів на суму 2 450 000 грн. [21]; комунальне підприємство «Красилівське підприємство теплових мереж» оголосило закупівлю 66 т паливних гранул (пелетів) з відходів деревини на суму 950 400 грн. [22]; комунальне підприємство Кам'янської міської ради «Кам'янська теплопостачальна компанія» оголосила закупівлю 5350 т твердого палива (лушпиння соняшникове гранульоване) на суму 36 млн грн. [23]; комунальне підприємство «Сарнитеплосервіс» Сарненської міської ради оголосило закупівлю 4000 метрів кубічних деревини дров'яної непромислового використання вартістю 3 640 000 грн. [24]; комунальне підприємство «Смілакомунтеплоенерго» оголосило закупівлю 500 т пелетів паливних з деревинної сировини на суму 4 050 000 грн. [25]; комунальне підприємство «Міськтеплокомуненерго» оголосило закупівлю 1000 т твердого палива (пелети паливні з лузги соняшника) на суму 6 млн. грн. [26] приватне акціонерне товариство «Акціонерна компанія «Київводоканал» оголосило закупівлю 176 т твердого палива очікуваною вартістю 2 349 600 грн. [27] та ін.).

Згідно із вищевказаним зареєстрованим проектом Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розвитку електронної торгівлі альтернативними видами палива» до суб'єктів господарювання, які повинні закуповувати альтернативні види палива в електронній торговій системі, відносяться також суб'єкти господарювання, яким встановлено тарифи відповідно до частини четвертої та/або п'ятої статті 20 Закону України «Про теплопостачання»¹. При цьому навіть серед вищезазначених комунальних підприємств-замовників у розумінні Закону України «Про публічні закупівлі» є підприємства, яким встановлено або буде встановлено вказані тарифи, наприклад комунальне підприємство «Сарнитеплосервіс» [28]. Ґрунтуючись на інформації електронної системи публічних закупівель, можна навести приклад також комунального підприємства

¹ З метою стимулювання виробництва тепла з відновлювальних джерел енергії у Законі України «Про теплопостачання» передбачено встановлення стимулюючого тарифу на теплову енергію з альтернативних джерел. Тариф на теплову енергію з альтернативних джерел встановлюється на рівні 90% діючого тарифу на теплову енергію з природного газу.

теплових мереж «Черкаситеплокомуненерго» Черкаської міської ради, яке є замовником, що відноситься до категорії юридичних осіб, що здійснюють діяльність в одній або декількох окремих сферах господарювання, закуповує деревинну тріску [29] та має встановлений тариф на теплову енергію, виробництво теплової енергії для потреб бюджетних установ та організацій, що виробляється з використанням альтернативних джерел енергії [30]. Така сама ситуація складається і щодо замовника-комунального підприємства «Коломиятеплосервіс» [31]. Тобто знову такі підприємства мали б закуповувати біопаливо через електронну торговельну систему, але оскільки вони є замовниками у розумінні Закону України «Про публічні закупівлі», вони від такого обов'язку звільняються. Це, у свою чергу, може не забезпечувати рівновагу попиту та пропозиції, що визначається в якості однієї з переваг створення такої системи торгівлі біопаливом [32], адже коло суб'єктів з боку покупців звужується і фактично призводить до паралельного існування двох значних ринків біопаливом – електронної системи торгівлі та системи публічних закупівель.

При цьому слід вказати, що активними учасниками ринку публічних закупівель твердого біопалива виступає і така категорія замовників як юридичні особи, які забезпечують потреби держави або територіальної громади, як вони визначені у п. 3 ч. 1 ст. 2 Закону України «Про публічні закупівлі»¹ [33; 34; 35; 36]. Слід припустити, що такі закупівлі зазначені замовники здійснюють для своїх потреб, що не передбачатиме значних обсягів закупівель. Таким чином, на теперішній час пропонується, щоб обов'язок закуповувати відповідну частку біопалива через електронну систему торгівлі розповсюджувався на категорію замовників, які через особливу сферу, в якій вони здійснюють свою діяльність, систематично придбавають великі обсяги твердого біопалива, а саме: юридичні особи та/або суб'єкти господарювання відповідно до п. 4, ч. 1 ст. 2 Закону України «Про публічні закупівлі», які здійснюють діяльність у сфері забезпечення виробництва, транспортування і постачання теплової та електричної енергії споживачам, питної води, функціонування централізованого водовідведення, а також, які відповідають одній із ознак: 1) у статутному капіталі частка в розмірі більше ніж 50% належить органам влади, органам влади Автономної Республіки Крим, органам місцевого самоврядування або іншим замовни-

кам, або такі органи володіють більшістю голосів у вищому органі юридичної особи/суб'єкта господарювання; 2) наявність спеціальних або ексклюзивних прав.

Слід зазначити, що зареєстрований законопроект, на відміну від попередніх проектів нормативно-правових актів, що передбачають створення електронної системи торгівлі твердим біопаливом, чітко визначає, що оператором такої системи є товарна біржа, яка відповідає вимогам Закону України «Про товарні біржі». Однак, враховуючи доцільність забезпечення участі у такій торгівлі вказаних замовників у розумінні Закону України «Про публічні закупівлі», як вже зазначалось у попередніх дослідженнях [9], було б доцільним розглянути можливість функціонування такої системи на базі платформи Prozorro, яка підтримує модуль електронних аукціонів [37], що забезпечило б взаємну інтеграцію даних із системи закупівель до системи торгівлі біопаливом. Згідно із попереднім законопроектом, який встановлював обов'язок для замовників у розумінні Закону України «Про публічні закупівлі» здійснювати закупівлю певної частки твердого біопалива через систему електронної торгівлі, передбачалось також зобов'язання оприлюднення звіту про укладені договори в системі електронних закупівель [38]. Використання платформи Prozorro могло б спростити систему звітності та відкритості даних.

Грунтуючись на необхідності врахування під час створення та функціонування системи електронної торгівлі твердим біопаливом вимог сталого розвитку [6, с. 126, 39; 40], що не враховується зареєстрованим проектом Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розвитку електронної торгівлі альтернативними видами палива», є доцільним також наголосити на проблемі, яка існує і у самій системі публічних закупівель. Серед замовників активними покупцями твердого біопалива виступають також і органи державної та місцевої влади [41; 42; 43; 44]. Як зазначається у наукових дослідженнях [45, с. 51; 46, с. 3], біомаса не завжди виступає екологічно чистим рішенням. Наприклад, інтенсивне виробництво деревної біомаси може призвести до значної вирубки лісів. У зв'язку з чим у Європейському Союзі (далі – ЄС) було розроблено критерії сталості, які були посилені у Директиві 2018/2001/ЄС про заохочення використання енергії з відновлювальних дже-

¹Юридичні особи, які є підприємствами, установами, організаціями та їх об'єднання, які забезпечують потреби держави або територіальної громади, якщо така діяльність не здійснюється на промисловій чи комерційній основі, за наявності однієї з таких ознак: 1) юридична особа є розпорядником, одержувачем бюджетних коштів; 2) органи державної влади чи органи місцевого самоврядування або інші замовники володіють більшістю голосів у вищому органі управління юридичної особи; 3) у статутному капіталі юридичної особи державна або комунальна частка акцій (часток, паїв) перевищує 50 відсотків.

рел і отримали подальший розвиток у останніх змінах, які були затверджені Європейським Парламентом у вересні 2022 р. [47]. Відповідно до ст. 29 даної Директиви від дотримання таких критеріїв залежить можливість надання фінансової підтримки для споживання біопалива. Відбувається поглиблення залежності відповідності біопалива критеріям сталості та можливості надання державної допомоги [48]. Хоча публічні закупівлі не є засобом державної підтримки чи допомоги, вони здійснюються за рахунок державних коштів. Держава не є звичайним закупівельником, а виражає суспільні інтереси, тому має подавати приклад для інших учасників ринку закупівель. Так, згідно з Європейською зеленою угодою публічні закупівлі відіграватимуть важливу роль у досягненні встановлених цілей, а органи влади повинні подавати приклад та забезпечувати, щоб їхні закупівлі були «зеленими» [49]. Як наголошують деякі автори, публічні закупівлі без застосування певних критеріїв сталості можуть збільшувати попит на біопаливо, яке протирічить ідеї Директиви ЄС про заохочення використання енергії з відновлювальних джерел [50, с. 312]. Це у свою чергу може нівелювати зусилля щодо просування біопалива, яке відповідає вимогам сталості, іншими правовими засобами, зокрема, державної допомоги. Особливої актуальності це питання набуває і у контексті зобов'язань України в межах Угоди про асоціацію з ЄС та набуття статусу кандидата на членство в ЄС.

У багатьох країнах світу та в ЄС публічні закупівлі виступають потужним засобом збільшення обсягів використання енергії саме з відновлювальних джерел та захисту навколишнього середовища, оскільки обсяги закупівель є значними. В Україні щорічні обсяги публічних закупівель становлять приблизно 13% ВВП [51]. Не зважаючи на те, що наразі згідно з Директивами ЄС у сфері публічних закупівель «зелені» публічні закупівлі не є обов'язковими, з новим Зеленим курсом ЄС Європейська комісія планує запропонувати мінімальні обов'язкові критерії або цілі публічних закупівель для окремих галузей чи конкретних продуктів, а також закупівель, які фінансуються за рахунок фондів ЄС. Це свідчить про посилення обов'язкових «зелених» вимог у публічних закупівлях. При цьому значна частина країн-членів ЄС вже давно запровадили політику із встановлення зобов'язань замовниками здійснювати «зелені» закупівлі. Наприклад, згідно зі Стратегією «зелених» публічних закупівель Королівства Данія, «наскільки це можливо, у 2023 р. та щонайпізніше до 2025 р., публічні закупівлі низки сільськогосподарських продуктів повинні здійснюватися без вирубки лісів» [52].

Стратегією державної екологічної політики України на період до 2030 р., затвердженої Законом України № 2697-VIII від 28.02.2019 р., та Національним планом дій з охорони навколишнього середовища на період до 2025 р., затвердженого Розпорядженням Кабінету Міністрів України № 443-р від 21.04.2021 р., передбачено запровадження в Україні «зелених» закупівель. Однак на даний момент такі закупівлі не отримали свого поширення, не зважаючи на реформу законодавства з публічних закупівель у 2019 р., яка створила можливості для активного здійснення «зелених» закупівель. Таким чином, застосування «зелених» вимог до закупівель біопалива не є розповсюдженою практикою в Україні. Переважаючим критерієм оцінки тендерних пропозицій під час закупівлі твердого біопалива виступає найнижча ціна.

Ідея «зелених» публічних закупівель полягає у врахуванні довгострокового впливу на майбутні покоління. Таким чином, закупівля біомаси, що може призвести, наприклад, до масової вирубки лісу, матиме позитивний короткостроковий ефект у задоволенні потреб в електроенергії, однак призведе до негативних наслідків у довгостроковій перспективі, що матиме шкоду для навколишнього середовища, а також здоров'я населення.

«Зелені» вимоги до біомаси можуть висуватись на різних етапах публічної закупівлі: від кваліфікаційних критеріїв постачальників та технічних характеристик біомаси до критерію оцінки та умов договору. Прикладом застосування таких вимог виступають «зелені» публічні закупівлі біомаси (деревних пелет) для опалення будівель у м. Валка, Латвійська Республіка [53]. Замовник вирішив застосувати критерії добровільної схеми сертифікації ENplus для деревних пелет, розробленої Європейською асоціацією біомаси. Дана схема вимагає походження деревних пелет з відомих джерел, обмежує вуглецевий слід від виробництва та гарантує вищу якість. Також замовник віддав перевагу пелетам з меншою відстанню транспортування. Так, критерій оцінки пропозицій передбачав: ціну (70%), зольність (15%), відстань від місця виробництва (10%), теплотворну здатність (5%). За результатом проведення даної закупівлі було розроблено також рекомендації у майбутньому закуповувати пелети зі сталих джерел лісного господарства, які відповідають стандарту FSC або PEFC [53, с. 6].

Таким чином, пропонується поступово посилювати застосування «зелених» вимог під час публічних закупівель твердого біопалива.

На підставі вищенаведеного можна зробити наступні **ВИСНОВКИ**:

1) в умовах енергетичної кризи в Україні, а також невиконання плану з розвитку біоенер-

гетики, створення електронної системи торгівлі твердим біопаливом виступає одним із першочергових заходів, що сприятиме збільшенню його виробництва та споживання;

2) не вирішення питання щодо охоплення обов'язком закуповувати встановлений відсоток твердого біопалива у системі електронної торгівлі замовниками у розумінні Закону України «Про публічні закупівлі» не сприятиме реалізації основної мети створення такої системи, адже це передбачатиме існування двох паралельних ринків значних обсягів твердого біопалива: електронної системи торгівлі та публічних закупівель. Отже, на теперішній час пропонується, щоб обов'язок закуповувати встановлену частку твердого біопалива через електронну систему торгівлі розповсюджувався на замовників у розумінні Закону України «Про публічні закупівлі», які через особливу сферу, в якій вони здійснюють свою діяльність, систематично придбавають великі обсяги твердого біопалива, а саме: юридичні особи та/або суб'єкти господарювання відповідно до п. 4, ч. 1 ст. 2 Закону України «Про публічні закупівлі», які здійснюють діяльність у сферах забезпечення виробництва, транспортування і постачання теплової енергії споживачам; забезпечення виробництва, передачі, розподілу, купівлі-продажу, постачання електричної енергії споживачам; забезпечення виробництва, транспортування та постачання питної води, функціонування централізованого водовідведення, а також, які відповідають одній із ознак: 1) у статутному капіталі частка в розмірі більше ніж 50% належить органам влади, органам влади Автономної Республіки Крим, органам місцевого самоврядування або іншим замовникам, або такі органи володіють більшістю голосів у вищому органі юридичної особи/суб'єкта господарювання; 2) наявність спеціальних або ексклюзивних прав;

3) враховуючи зобов'язання України в межах Угоди про асоціацію з ЄС, а також необхідність забезпечення відповідності Цілям сталого розвитку:

– електронна система торгівлі твердим біопаливом має застосовувати критерії сталості;

– є доцільним поступово запроваджувати «зелені» публічні закупівлі твердого біопалива, беручи до уваги той факт, що певні обсяги біопалива будуть придбаватись такими категоріями замовників в розумінні Закону України «Про публічні закупівлі», як органи державної та місцевої влади і юридичні особи, які забезпечують потреби держави або територіальної громади, саме в системі публічних закупівель.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про Національний план дій з розвитку відновлювальної енергетики на період до 2030 року: Проект Розпорядження Кабінету Міністрів України. URL: https://sae.gov.ua/sites/default/files/blocks/5_Проект_НПД-ВЕ-10.01.2022%20перша%20редакція.pdf.
2. Пріоритет розвитку біоенергетики України значно підвищився в умовах глобальної енергетичної кризи. *Урядовий портал*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/priorytet-rozvytku-bioenerhetyky-ukrainy-znachno-pidvyshchysia-v-umovakh-terorystychnykh-dii-rosii-ta-hlobalnoi-enerhetychnoi-kryzy>.
3. Трегуб О.А. Правове регулювання у сфері виробництва та використання біомаси як джерела енергії на засадах сталого розвитку: наукова доповідь. 2019. Інститут економіко-правових досліджень Національної академії наук України. 33 с. URL: https://hozpravoreposit.kyiv.ua/bitstream/handle/765432198/154/Трегуб_Наук._доп._2019.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
4. Гелетуха Г.Г., Железна Т.А., Баштовий А.І. Створення конкурентного ринку біопалива в Україні. Частина 1. *Промислова тепло-техніка*. 2017. Т. 38. № 3. С. 85–90;
5. Пастух А. Правове регулювання формування та функціонування системи електронної торгівлі твердим біопаливом в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 10. С. 68–71.
6. Якубів В.М., Максимів Ю.В., Григорук І.І. Класифікація інструментів державної стимуляційної політики розвитку ринку біопалива. *Регіональна економіка*. 2018. № 4. С. 122–130.
7. Савчук С. Електронна торгівля біопаливом: можливості для України. *Економічна правда*. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2018/04/24/636278/>.
8. Проект Плану відновлення України: матеріали робочої групи «Енергетична безпека». Національна рада з відновлення України від наслідків війни. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/energy-security.pdf>.
9. Малолітнева В.К. Система електронної торгівлі твердим біопаливом як засіб забезпечення сталого розвитку: проблеми правового регулювання. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2021. Вип. 67. С. 151–157. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2021.67.30>.
10. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розвитку електронної торгівлі альтернативними видами палива: проект Закону України № 8052 від

- 19.09.2022 р. http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=74929.
11. Пояснювальна записка до проекту Закону України від 19.09.2022. № 8052. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/GI08110A>.
  12. Про План законопроектної роботи Верховної Ради України на 2022 рік: Постанова Верховної Ради. *Офіційний вісник України*. 2022. Ст. 1028.
  13. Проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розвитку торгівлі твердими біологічними паливами»: пояснювальна записка. *Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України*. URL: <https://saee.gov.ua/uk/documents/3599>.
  14. Проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розвитку торгівлі твердими біологічними видами палива». *Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження України*. URL: <https://saee.gov.ua/uk/documents/3599>.
  15. Трегуб О.А. Правове розмежування відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива: біоенергетичний аспект. *Trends in the development of science and practice: Abstracts of XV International Scientific and Practical Conference (Madrid, Spain, December 27 – 29, 2021)*. Madrid: European Conference, 2021. Р. 107–110.
  16. Щодо реалізації проекту «Підвищення енергоефективності в секторі централізованого тепlopостачання України». *Міністерство розвитку громад та територій України*. URL: <https://www.minregion.gov.ua/napryamki-diyalnosti/international-cooperation/spivpracya-z-mizhnarodnymy-finansovymy-organizacziyamy/mizhnarodnyj-bank-rekonstrukcziyi-ta-rozvytku/spilni-zivitovim-bankom-proekti/shhodo-realizatsiyi-proektu-pidvishhennya-energoefektivnosti-v-sektori-tsentralizovanogo-teplopostachannya-ukrayini/>.
  17. ДК 021:2015 «03420000-7 Деревина» (тріска паливна з твердих порід дерев фракції 20/40. Prozorro. URL: <https://prozorro.gov.ua/tender/UA-2020-03-30-001418-b>.
  18. ДК 021:2015 «03420000-7 Деревина» (тріска паливна з твердих порід дерев фракції 20/40. Prozorro. URL: <https://prozorro.gov.ua/tender/UA-2020-01-22-000272-b>.
  19. ДК 021:2015 «03420000-7 Деревина» (тріска паливна з твердих порід дерев фракції 20/50. Prozorro. URL: <https://prozorro.gov.ua/tender/UA-2019-03-13-000570-c>.
  20. В Україні розвиток ВДЕ може посилити енергонезалежність та Green Deal – експерти. *Екополітика*. URL: <https://ecopolitic.com.ua/ua/news/v-ukraini-rozvitok-vde-mozhe-posiliti-energonezalezhnist-ta-green-deal-eksperti/>.
  21. Паливні пелети. Prozorro. URL: <https://prozorro.gov.ua/tender/UA-2022-10-12-000988-a>.
  22. Паливні гранули (пелети) з відходів деревини. Prozorro. URL: <https://prozorro.gov.ua/tender/UA-2022-10-31-000263-a>.
  23. 09110000-3 Тверде паливо (Лушпиння соняшникове гранульоване (пелети)). Prozorro. URL: <https://prozorro.gov.ua/tender/UA-2022-02-10-000781-b>;
  24. Деревина дров'яна непромислового використання. Prozorro. URL: <https://prozorro.gov.ua/tender/UA-2021-12-06-003660-c>.
  25. ДК 021-2015 (CPV) 09110000-3 – Тверде паливо (пелети паливні з деревинної сировини). Prozorro. URL: <https://prozorro.gov.ua/tender/UA-2022-07-06-006554-a>.
  26. Тверде паливо (пелети паливні з лузги соняшника. Prozorro. URL: <https://prozorro.gov.ua/tender/UA-2021-11-18-005005-a/print/open/pdf>.
  27. ДК 021:2015 – 09110000-3 Тверде паливо. Prozorro. URL: <https://prozorro.gov.ua/tender/UA-2022-07-05-007309-a>.
  28. Проект рішення Сарненської міської ради Рівненської області «Про встановлення тарифу на теплову енергію, вироблену з використанням альтернативних джерел енергії, для КП «Сарнитеплосервіс». URL: <https://sarny-rada.gov.ua/dokumenti/proyektirishen-vikonavchogo-komitetu/8797--vid-04-listopada-2022-roku-pro-vstanovlennjatarifu-na-teplovu-energiju-viroblenu-z-vikoristannjam-alternativnih-dzherel-energiji-dlja-kp-sarniteploservis.html>.
  29. Деревинна тріска. Prozorro. URL: <https://prozorro.gov.ua/tender/UA-2021-04-27-002669-a>.
  30. Про встановлення тарифу на теплову енергію, виробництво теплової енергії для потреб бюджетних установ та організацій, що виробляється з використанням альтернативних джерел енергії КПТМ «Черкаситеплокомуненерго». URL: http://chmr.gov.ua/upload/Pro%20vstanovlennya%20teplokomunenerho%20taryfu%20na%20alternatyvnu%20teploenerhiyu_1.doc.
  31. Про встановлення тарифу на теплову енергію, вироблену на установках з використанням альтернативних джерел енергії КП «Коломиятеплосервіс». URL: <http://nbkolrada.gov.ua/dt/189548/>.
  32. Нардепів закликали підтримати створення електронної платформи біопалива. *Екополітика*. URL: [https://ecopolitic.com.ua/ua/news/nardepiv-zaklikali-pidtrimati-](https://ecopolitic.com.ua/ua/news/nardepiv-zaklikali-pidtrimati-stvorennja-elektronnoi-platформи-biopaliva)

- stvorennya-elektronnoi-platформи-z-torgivli-biopalivom/.
33. Пелети паливні гранульовані. Радилівський професійний ліцей. Prozorro. URL: <https://prozorro.gov.ua/tender/UA-2021-12-15-004828-b>.
  34. Деревина (паливна гранула з деревини (пелети)). Державний професійно-технічний навчальний заклад «Острозьке вище професійне училище». Prozorro. URL: <https://prozorro.gov.ua/tender/UA-2021-12-14-015564-c>.
  35. Пелети з лушпиння соняшника. Державне підприємство України «Міжнародний дитячий центр «АРТЕК». Prozorro. URL: <https://prozorro.gov.ua/tender/UA-2021-11-16-009313-a>.
  36. Тверде паливо (пелети). Комунальне підприємство «Волинська обласна клінічна лікарня» Волинської обласної ради. Prozorro. URL: <https://prozorro.gov.ua/search/tender?text=пелети&page=10&value.start=1000000&value.end=>.
  37. Сергій Савчук: Законопроекти щодо запуску електронної торгівлі твердим біопаливом обговорили із профільними органами влади та учасниками ринку. *Урядовий портал*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/cergij-savchuk-zakonoproekti-shchodo-zapusku-elektronnoyi-torgivli-tverdim-biopalivom-obgovorili-iz-profilnimi-organami-vladi-ta-uchasnikami-rinku>.
  38. «Про внесення змін до статті 2 Закону України «Про публічні закупівлі» щодо розвитку торгівлі твердими біологічним видами палива: Проект Закону України. URL: <https://www.minregion.gov.ua/baselaw/grom-convers/elektronni-konsultatsiyi-z-gromadskisty/proekt-zakonu-ukrayini-pro-vnesennya-zmin-do-statti-2-zakonu-ukrayini-pro-publichni-zakupivli-shhodorozvitku-torgivli-tverdimi-biologichnimi-vidami-paliva-2>.
  39. Малолітнева В.К. Роль системи електронної торгівлі біопаливом у забезпеченні сталого розвитку (на прикладі Данії). *Сталий розвиток: погляд молоді*: матеріали III Міжнародної конференції (3 грудня 2021 р., м. Київ): Українсько-американський університет Конкордія. С. 9-10.
  40. Малолітнева В.К. Підвищення соціальної та екологічної ефективності біоенергетики в умовах сталого розвитку. Соціально відповідальне ведення бізнесу – складова сталого розвитку: збірник матеріалів за результатами Всеукраїнського конкурсу наукових робіт / за заг. ред. Устименка В.А.; ред.-упоряд. Санченко А.Є., упоряд. Сошников А.О., Токунова А.В. Київ., 2022. С. 147–153.
  41. Пелети (гранули) паливні з деревини сосни. Виконавчий комітет Миколаївської сільської ради Синельниківського району Дніпропетровської області. Prozorro. URL: <https://prozorro.gov.ua/tender/UA-2022-10-28-007516-a>.
  42. Деревина. Городянська міська рада. Prozorro. URL: <https://prozorro.gov.ua/tender/UA-2022-11-02-004884-a>.
  43. Деревина дров'яна. Сновська міська рада Крюківського району Чернігівської області. Prozorro. URL: <https://prozorro.gov.ua/tender/UA-2022-11-10-012639-a>.
  44. ДК 021:2015:09110000-3 Тверде паливо (пелети). Головне управління Національної поліції в Житомирській області. Prozorro. URL: <https://prozorro.gov.ua/tender/UA-2022-08-24-003337-a>.
  45. Трегуб О.А. Модернізація правового регулювання виробництва і використання біомаси на засадах сталого розвитку. *Економіка та право*. 2019. № 3 (54). С. 49-57. <https://doi.org/10.15407/econlaw.2019.03.049>.
  46. EU sustainability criteria for bioenergy. *European Parliament*. 2017. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2017/608660/EPRS_BRI\(2017\)608660_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2017/608660/EPRS_BRI(2017)608660_EN.pdf).
  47. Amendments adopted by the European Parliament on 14 September 2022 on the proposal for a directive of the European Parliament and of the Council amending Directive (EU) 2018/2001 of the European Parliament and of the Council, Regulation (EU) 2018/1999 of the European Parliament and of the Council and Directive 98/70/EC of the European Parliament and of the Council as regards the promotion of energy from renewable sources, and repealing Council Directive (EU) 2015/652. URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2022-0317_EN.html#ref_2_9.
  48. Communication from the Commission – Guidelines on State aid for climate, environmental protection and energy 2022. C/2022/481. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.C_.2022.080.01.0001.01.ENG&toc=OJ%3AC%3A2022%3A080%3ATOC.
  49. The European Green Deal: Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. COM/2019/640/final.
  50. Jansson M.S. Public Procurement and Biofuel Sustainability Criteria: Is There a Link? *Climate Law*. 2016. № 6(3). P. 296-313.

51. Реформа державних закупівель. *Міністерство економіки України*. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=38c083f3-2571-466a-9583-3b43c2804ad9&title=ReformaDerzhavnikhZakupivel>.
52. Green Procurement for a Green Future – strategy for green public procurement. *The Danish Government*. URL: <https://oes.dk/media/39012/strategi-for-groenne-indkoeb-engelsk.pdf>.
53. Green public procurement for biomass (wood pellets) in Valka. PRIMES. Green Public Procurement. 8 p. URL: http://primes-eu.net/media/22532109/no-48-latvia-cs-valka-2-biomass_leif-2910.pdf.